

УДК 342.5; 351.86(477)-057.168

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2020.1.5>**Лілія СТРЕЛЬБИЦЬКА**

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України, вул. М. Максимовича, 22, Київ, Україна, 03022
ORCID: 0000-0003-2339-9088

Володимир СТОЛБОВИЙ

Доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України, вул. М. Максимовича, 22, Київ, Україна, 03022
ORCID: 0000-0002-4095-2570

Lilia STRELBITSKA

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Civil Law Disciplines, National Academy of Security Service of Ukraine, 22 M. Maksimovicha str., Kyiv, Ukraine, 03022
ORCID: 0000-0003-2339-9088

Volodymyr STOLBOVYI

Doctor of Law, Associate Professor, Department of Civil Law Disciplines, professor, National Academy of Security Service of Ukraine, 22 M. Maksimovicha str., Kyiv, Ukraine, 03022
ORCID: 0000-0002-4095-2570

ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В СИСТЕМІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

CURRENT SITUATION AND PROSPECTS OF FUNCTIONING OF PRE-TRIAL INVESTIGATION BODIES IN THE SYSTEM OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE

Діяльність Служби безпеки України відбувається на конституційних принципах верховенства права та поваги до людської гідності, законності, неупередженості, рівності всіх перед законом, поваги, дотримання та захисту прав, свобод та інтересів людини й громадянина. Служба безпеки України є головним органом із забезпечення державної безпеки України. Досудове розслідування є важливою функцією Служби безпеки України, яка забезпечує ефективне розслідування кримінальних проваджень.

Реформування правоохоронних органів, яке відбувається в останній час в Україні, стосується, також, і органів досудового розслідування та вимагає вирішення питання щодо шляхів їх подальшого розвитку. В Україні існує значна кількість правоохоронних органів до функцій яких входить досудове розслідування, в тому числі новостворених. Але, на сьогодні, єдиної концепції щодо діяльності та розвитку органів досудового розслідування державою не вироблено, що негативно впливає на ефективність роботи останніх. Не виключенням є і органи досудового розслідування Служби безпеки України.

Метою статті є аналіз поточної діяльності органів досудового розслідування Служби безпеки України, а також розгляд пропозицій щодо удосконалення діяльності в контексті проведення реформи Служби безпеки України.

Наукова новизна. У статті визначені проблемні аспекти функціонування підрозділів досудового розслідування Служби безпеки України, правовий статус слідчих та сформульовані практичні пропозиції щодо місця і ролі слідчих в системі Служби безпеки України та перспективи реформування.

У висновках статті наголошується, що правовий статус слідчого Служби безпеки України має свої особливості та поділяється на декілька складових: слідчий, як посадова особа СБ України; слідчий, як процесуальна особа, з повноваженнями передбаченими КПК України; слідчий, як військовослужбовець з розподілом обов'язків відповідно до дисциплінарних статутів ЗС України. Досудове розслідування, яке проводять слідчі підрозділи Служби безпеки України характеризується вузькою спрямованістю, специфікою, якою володіють тільки слідчі спецслужби, тому вважаємо недоцільним, в подальшому, під час проведення реформування, ліквідацію слідства в системі СБ України, яка призведе до втрати свого кадрового потенціалу, а також може спричинити негативні наслідки в роботі щодо забезпечення національної безпеки України.

Ключові слова: Служба безпеки України, досудове розслідування, слідчі підрозділи, слідчий, реформа Служби безпеки України, національна безпека України.

The activities of the Security Service of Ukraine are based on the constitutional principles of the rule of law and respect for human dignity, legality, impartiality, equality before the law, respect, observance and protection of human rights, freedoms and interests. The Security Service of Ukraine is the main body for ensuring the state security of Ukraine. The pre-trial investigation is an important function of the Security Service of Ukraine, which ensures the effective investigation of criminal proceedings.

The recent reform of law enforcement agencies in Ukraine also concerns pre-trial investigation bodies and requires a solution to the issue of ways to further develop them. In Ukraine, there are a large number of law enforcement agencies whose functions include pre-trial investigation, including newly created ones. However, to date, the state has not developed a single concept for the activities and development of pre-trial investigation bodies, which negatively affects the efficiency of the latter. The pre-trial investigation bodies of the Security Service of Ukraine are no exception.

The purpose of the article is to analyze the current activities of the pre-trial investigation bodies of the Security Service of Ukraine, as well as to consider proposals for improving the activities in the context of the reform of the Security Service of Ukraine.

Scientific novelty. The article identifies problematic aspects of the functioning of pre-trial investigation units of the Security Service of Ukraine, the legal status of investigators and formulates practical proposals on the place and role of investigators in the Security Service of Ukraine and prospects for reform.

The conclusions of the article emphasize that the legal status of the investigator of the Security Service of Ukraine has its own characteristics and is divided into several components: the investigator, as an official of the Security Service of Ukraine; the investigator, as a procedural person, with the powers provided by the CPC of Ukraine; investigator, as a serviceman with the division of responsibilities in accordance with the disciplinary statutes of the Armed Forces of Ukraine. The pre-trial investigation conducted by the investigative units of the Security Service of Ukraine is characterized by a narrow focus, specificity, which has only special investigative services, so we consider it impractical, in the future, during the reform, it can also have negative consequences in the work to ensure Ukraine's national security.

Key words: Security Service of Ukraine, pre-trial investigation, investigative units, investigator, reform of the Security Service of Ukraine, national security of Ukraine.

Актуальність проблеми. Діяльність Служби безпеки України відбувається на конституційних принципах верховенства права та поваги до людської гідності, законності, неупередженості, рівності всіх перед законом, поваги, дотримання та захисту прав, свобод та інтересів людини й громадянина. Служба безпеки України є головним органом із забезпечення державної безпеки України. Досудове розслідування є важливою функцією Служби безпеки України, яка забезпечує належне та ефективне, на засадах чіткого і неухильного дотримання принципу законності, розслідування кримінальних проваджень за підслідністю.

Реформування правоохоронних органів, яке відбувається в останній час в Україні, стосується, також, і органів досудового розслідування та вимагає вирішення питання щодо шляхів їх подальшого розвитку. В Україні існує значна кількість правоохоронних органів, до функцій яких входить досудове розслідування, в тому числі новостворених. Але, на сьогодні, єдиної концепції щодо діяльності та розвитку органів досудового розслідування державою не вироблено, що негативно впливає на ефективність роботи останніх. Не виключення становлять і органи досудового розслідування Служби безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що, на сьогодні, існує багато наукових досліджень, спрямованих на вирішення питання реформування правоохоронних органів

в Україні взагалі та органів досудового розслідування зокрема. Зазначені питання розглядалися у наукових працях В. Б. Авер'янова, В. Б. Андрусика, О. В. Баганця, В. Т. Білоуса, А. О. Галая, С. К. Гречанюка, І. В. Зозулі, О. М. Каплі, І. П. Катеринчука, С. В. Ківалова, В. К. Колпакова, Е. В. Кулаги, О. М. Литвака, Д. В. Лісного, В. А. Маякова, Д. Г. Мулявки, Д. М. Павлова, О. А. Солдатенко, С. Г. Стеценка, В. В. Цветкова, Р. М. Яковлєва та інших фахівців.

Метою статті є аналіз поточної діяльності органів досудового розслідування Служби безпеки України, а також розгляд пропозицій щодо удосконалення діяльності в контексті проведення реформи Служби безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Служба безпеки України – це державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. При цьому, на Службу безпеки України покладається, у межах визначеної законодавством компетенції, захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [1].

До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопо-

рушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [1]. Статтею 24 Закону України «Про Службу безпеки України» передбачено, що одним із основних завдань Служби є виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проведення їх досудового розслідування, а також розшук осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень. У статті 10 цього Закону, зазначено, що до складу Центрального управління Служби безпеки України, яке відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України, входить слідчий підрозділ [1].

Завданням досудового розслідування є захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Виконання цієї складної й відповідальної роботи покладається законом на спеціальні державні органи, в тому числі на слідчі підрозділи Служби безпеки України. Завданнями органів досудового розслідування Служби безпеки України є оперативне й повне розкриття кримінальних правопорушень за підслідністю, захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності. Органи досудового розслідування Служби безпеки України покликані забезпечувати дієвість принципу невідворотності покарання за вчинене злочинне діяння [2].

Особливості правового статусу слідчого Служби безпеки України визначаються тим, що він, з одного боку, виступає посадовою особою Служби безпеки України як

державного органу, де є слідчий підрозділ, з другого – учасником кримінального провадження, тобто процесуально незалежною особою. Отже, в організаційному розумінні статус слідчого Служби безпеки України розглядається як сукупність прав та обов'язків, а також вимог до слідчого як службовця, специфіка яких визначається Законом України «Про Службу безпеки України».

Слідчі Служби безпеки України мають процесуальний статус, який можна визначити як сукупність прав і обов'язків слідчого як учасника кримінального провадження з боку сторони обвинувачення і визначається КПК України. Так, відповідно до ст. 40 КПК України слідчий Служби безпеки України уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

6) за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав; здійснювати інші повноваження, передбачені КПК. Відповідні права є одночасно й обов'язками слідчого, тобто він повинен здійснювати вказані процесуальні дії і приймати рішення за наявності відповідних підстав. Крім того, слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій. Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК, тягне за собою передбачену законом відповідальність [3].

З метою забезпечення незалежності слідчого та всебічного, повно і неупередженого дослідження обставин кримінального прова-

дження, закон передбачає поняття «процесуальної самостійності слідчого» та гарантії її забезпечення. Так, слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи чи інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [3].

Слідчі підрозділи Служби безпеки України проводять досудове розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, тероризму, контрабанди; у сфері охорони державної таємниці та недоторканності державних кордонів; проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Роль органів досудового розслідування Служби безпеки України полягає, насамперед, у виявленні доказів протиправного діяння, встановленні особи, причетної до його вчинення, вжитті заходів, спрямованих на запобігання продовження протиправної діяльності та вирішення питання про направлення матеріалів кримінального провадження до суду для здійснення ним правосуддя.

Важливим, на нашу думку, в діяльності слідчого СБ України є його правовий статус, як співробітника державного органу, а конкретно – військовослужбовця. Це ще один додатковий «статус» слідчого СБ України, який покладає на нього відповідні обов'язки і права. Дане правове положення слідчого регламентується Законом України «Про Службу безпеки України», «Положенням про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України», Статутами Збройних Сил України, а також відомчими нормативно-правовими актами Служби безпеки України. Так, Законом «Про Службу безпеки України» передбачені умови і порядок виконання своїх обов'язків співробітниками-військовослужбовцями Служби безпеки України, які визначаються укладеним контрактом. На них поширюється порядок проходження військової служби у Збройних Силах України, визначений законодавством. Військовослужбовці Служби безпеки України приймають Військову присягу на вірність народу України. Також, військовослужбовці Служби безпеки України мають право зберігати, носити, використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних Сил України та іншими актами законодавства [1].

Положенням про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України закріплюються особливості прийняття на службу, проходження та припинення військової служби, присвоєння військових звань, переміщення по службі, в тому числі, слідчих Служби безпеки України та інші особливості проходження військової служби. До слідчого Служби безпеки України у зв'язку із проходження ним військової служби висувається ряд додаткових вимог: до стану здоров'я, рівня фізичної підготовки, психологічної готовності до служби, а також щодо правил застосування заходів фізичного впливу, спецзасобів та вогнепальної зброї. Отже, необхідно зазначити, що слідчі Служби безпеки України окрім особливого процесуального статусу щодо проведення досудового розслідування підслідних кримінальних правопорушень відповідно до КПК України мають, також, статус військовослужбовця, який регламентується законодавством про військову службу та військовий обов'язок.

Враховуючи складну суспільно-політичну ситуацію сьогодення, ведення гібридної війни проти України, слідчі органів безпеки реалізують свої повноваження в складних умовах, захищаючи конституційний лад, територіальну цілісність і недоторканість України, прикладають максимум зусиль щодо зупинення розгортання сепаратизму на території України. Аналіз діяльності слідчих підрозділів Служби безпеки в умовах оперативної та суспільно-політичної обстановки, що склалася в державі, з урахуванням проведення операції об'єднаних сил у східних регіонах України, засвідчив необхідність суттєвого коригування організації їх роботи по розслідуванню злочинів, віднесених до компетенції слідчих органів безпеки. З цією метою за ініціативою Головного слідчого управління проведено організаційно-штатні заходи та введено додаткові посади слідчих в Головному слідчому управлінні, в УСБУ Запорізькій, Миколаївській, Одеській та Херсонській областях, а в слідчому відділі УСБУ в Харківській області створено ще одне відділення для розслідування злочинів, вчинених в районі проведення операції об'єднаних сил. Крім того, Головним слідчим управлінням посилюються слідчі підрозділи УСБУ в Запорізькій, Одеській, Харківській, Луганській та Донецькій областях, у яких сьогодні найбільший обсяг роботи у кримінальних провадженнях про вчинення терористичних актів та злочинів проти основ національної безпеки, шляхом відрядження досвідчених слідчих з інших регіональних органів [4, с. 14].

За роки військової агресії проти України слідчі Служби безпеки України порушили і розслідували тисячі кримінальних проваджень. Служба безпеки передала до суду звинувачувальні матеріали стосовно учасників терористичних організацій, незаконних збройних формувань на сході України, російських агентів, адміністраторів пропагандистських інтернет-спільнот. Головне слідче управління Служби безпеки України продовжує документувати факти причетності держави-агресора до терористичної діяльності в Україні. Насамперед – це злочини проросійських найманців проти мирного населення. Доказові матеріали, зібрані слідчими Служби безпеки України, надаються до міжнародних організацій і судів для захисту інтересів України на зовнішньополітичних переговорах майданчиках, посилення санкційного тиску на РФ [5].

Найактуальнішим питанням сьогодення для Служби безпеки України взагалі та для слідчих підрозділів зокрема, беззаперечно є процес реформування. Законопроект за № 3196-д «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України» визначає правові засади організації та діяльності Служби безпеки України [6]. Так, в зазначеному законопроекті серед завдань, які покладаються на Службу безпеки України, завдання щодо досудового розслідування підвідомчих кримінальних правопорушень відсутнє. Натомість, статтею 4 законопроекту, досудове розслідування кримінальних правопорушень, що становлять загрозу державній безпеці, віднесених до підслідності слідчих органів Служби безпеки України, визначено як функцію Служби безпеки, що суперечить статті 11 цього ж законопроекту, в якій, серед переліку повноважень Служби безпеки України, повноваження щодо проведення досудового розслідування відсутнє. Але це не дивно, тому що у пункті 6 Прикінцевих та перехідних положень законопроекту зазначено, що Служба безпеки України припиняє виконувати функцію досудового розслідування у кримінальних провадженнях з 1 січня 2024 року, з уточненням: Служба безпеки України виконує відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування у кримінальних провадженнях, які є такими, що розпочаті до 1 січня 2024 року, до їх закінчення, але не довше, ніж до 1 січня 2026 року. У разі неможливості закінчити слідчими органів безпеки досудове розслідування у таких провадженнях до 1 січня 2026 року, а так само за наявності інших передбачених законом підстав, питання про доручення його

здійснення іншому органу досудового розслідування і передачу йому матеріалів кримінального провадження вирішується відповідним прокурором у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України. Тобто, повноваження щодо проведення досудового розслідування слідчими Служби безпеки України скасовуються, а відповідно, слідчі підрозділи ліквідовуються, що на нашу думку, є недоцільним.

Ми повністю погоджуємось із науковцями, які дотримуються позиції про те, що існування у державі низки відомчих органів досудового розслідування, наділених профільною спеціалізацією, а не зосередженість цього найважливішого напрямку правоохоронної діяльності в межах одного державного органу, дозволяє запобігти надмірній централізації органів досудового розслідування. Вузька спрямованість спеціалізації, формування стабільного алгоритму розслідування певного типу злочинів, доступ до спеціалізованої нормативної інформації та спеціальних технічних засобів дозволяє швидко і ефективно проводити досудове слідство у справах про правопорушення, що відносяться до компетенції органу досудового розслідування. Досвід країн, які довели ефективність організації власних органів досудового розслідування, свідчить про доцільність збереження у нашій державі відомчих слідчих органів. Лише система всебічних противаг у сфері досудового розслідування може виконати у повному обсязі ті завдання, що ставить суспільство перед слідчими органами. Таким чином, існуюча в Україні система органів досудового розслідування, яка включає у себе як відомчі слідчі підрозділи (Національна поліція, Служба безпеки України), так і автономні органи (Національне антикорупційне бюро України та Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки), створює належний баланс у цій сфері й забезпечує слідчі органи належним місцем у системі правоохоронних органів [7, с. 49].

Ще один важливий аспект слідчої діяльності стосується взаємодії слідчого з оперативними підрозділами. Якщо припустити, що у Служби безпеки України заберуть досудове розслідування як функцію і разом з цим слідчі підрозділи, на нашу думку, може виникнути «розрив» у взаємодії під час доказування кримінального правопорушення. Так, наприклад, якщо кримінальні правопорушення задокументовані оперативними підрозділами Служби безпеки України будуть у досудовому порядку розслідувати слідчі інших правоохоронних органів, то в такому випадку останні,

не володіючи особливостями розслідування таких видів кримінальних правопорушень, можуть, як мінімум, не довести справу до логічного завершення, а максимум – отримати виправдальний вирок суду зі всіма витікаючими обставинами. Це стосується, наприклад, різниці у методах та оцінці діяльності, властивих саме для СБ України.

Активно обговорюючи реформу Служби безпеки України, а також прийнятий Верховною Радою України відповідний законопроект № 3196-д у першому читанні, який, у майбутньому, позбавляє Службу безпеки функції проведення досудового розслідування, необхідно зазначити, що на сьогодні є чинною Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом президента від 08.04.2008 р., № 311. Ця Концепція передбачає, що у результаті реформування системи органів кримінальної юстиції досудове слідство має бути покладено на, в тому числі, слідчий підрозділ Служби безпеки України. При цьому компетенція органів, що здійснюють досудове слідство, має бути розмежована законом з урахуванням предметної, персональної, територіальної та за зв'язком справ підслідності. Так, Служба безпеки України має здійснювати досудове розслідування злочинів виключно проти національної безпеки, тероризму та окремих злочинів проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку [8]. Отже, норми діючого Указу Президента протирічать положенням вищевказаного законопроекту.

Ще один приклад доводить факт протиріччя між законопроектом щодо реформування СБ України та іншими законопроектами. Так, 17 листопада 2020 року у Верховну Раду України надійшов проект закону № 4392 «Про внесення змін до законодавства України про адміністративні правопорушення, кримінального законодавства та кримінального процесуального законодавства щодо діяльності Служби безпеки України та розвідувальних органів» [9]. Станом на 27 січня 2021 року цей проект був підтриманий за основу комітетом з правоохоронної діяльності, який разом з профільним комітетом з питань національної безпеки, оборони та розвідки розглядає проект реформи Служби безпеки України. Вище зазначеним проектом передбачається надання можливості Генеральному прокуророві за письмовою згодою керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури своєю вмотивованою постановою доручити здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого частиною п'ятою статті 36 КПК України, слідчим орга-

нам Служби безпеки України, якщо розслідуване правопорушення становить загрозу державній безпеці України.

Якщо, все ж таки, припустити можливість ліквідації слідчих підрозділів Служби безпеки України і передачу повноважень в інші державні органи, або утворення єдиного в державі органу досудового розслідування, не підлягає запереченню той факт, що буде втрачено кадровий (слідчий) склад Служби безпеки України. По-перше, далеко не всі слідчі Служби безпеки України будуть мати бажання переведення (навіть після успішної переатестації) до іншого органу. Багато співробітників або будуть намагатися залишитись в Службі безпеки, перейшовши до інших підрозділів і маючи бажання закінчити військову службу та отримати право на відповідну пенсію, або при наявності достатньої вислуги років – відразу отримати статус військового пенсіонера. По-друге, навіть якщо припустити перехід, в тому числі автоматичний, слідчих Служби безпеки України до інших правоохоронних органів в підрозділи досудового розслідування, виникає багато запитань: яким буде грошове забезпечення, який правовий та соціальний статус співробітників нового органу, які будуть умови роботи та ін.?

На нашу думку, профільна спеціалізація розмежовує органи досудового розслідування різних державних (правоохоронних) органів. Це пояснюється, насамперед, тим, що кожний орган під час розслідування вивчає специфічні ознаки притаманні тому чи іншому кримінальному правопорушенню і закріплює такий досвід, працюючи роками. Не може бути «універсального» слідчого, який би міг розслідувати весь спектр кримінальних правопорушень, передбачених чинним законодавством України. Тому, не в повній мірі погоджуємось із О. В. Баганцем, який пропонує системно реформувати органи досудового слідства в Україні за допомогою утворення нового позавідомчого слідчого органу шляхом об'єднання слідчих підрозділів органів поліції, прокуратури, служби безпеки та інших, наприклад, у слідчий комітет, що забезпечить, на його думку, вирішення питання відомчої незалежності слідчих від наглядового прокурора, штучного нарощування статистичних показників у всіх формах реалізації правоохоронної діяльності, збереження інтелектуального потенціалу працівників слідчих підрозділів з урахуванням їх спеціалізації [10].

Якщо ми говоримо про реформу органів досудового розслідування в Україні, її мета, в першу чергу, повинна полягати в підвищенні ефективності розслідування кримінальних

правопорушень, зміцненні законності та збільшенні ступеня прозорості функціонування таких органів. Що стосується Служби безпеки України, з реформуванням можна погодитись, так як це призведе до якісних змін у майбутньому, але, на нашу думку, тільки через процес удосконалення слідчих підрозділів в структурі Служби безпеки України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій.

Отже, особливості правового статусу слідчого Служби безпеки України полягають у тому, що:

- слідчий Служби безпеки України – це посадова особа Служби безпеки як державного органу, в структурі якого передбачений окремий слідчий підрозділ;

- слідчий Служби безпеки України – це процесуально незалежна особа, яка проводить досудове розслідування кримінальних правопорушень за підслідністю, правовий статус якої передбачений КПК України;

- слідчий Служби безпеки України – це військовослужбовець, який в своїй діяльності керується статутами та нормативними актами, що визначають порядок проходження військової служби. Це передбачає наявність додаткових вимог до слідчого Служби безпеки України, як військового, а саме: задовільний стан здоров'я, належний рівень фізично підготовки, психологічна готовність до служби, готовність виконувати службові обов'язки в умовах професійного ризику.

Підтримуючи, в цілому, проведення реформи Служби безпеки України, метою якої є закріпити нові пріоритети в роботі та зробити Службу безпеки більш ефективною, надати спецслужбі дієві механізми для ефективного реагування на загрози, які постають у сучасному світі, а також успішно протидіяти гібридній війні, не можемо погодитись з поступовою ліквідацією функції досудового розслідування. Досудове розслідування, яке проводять слідчі підрозділи Служби безпеки України характеризуються вузькою спрямованістю, специфікою, якою володіють тільки слідчі спецслужби, які роками відпрацьовували стабільний алгоритм розслідування підвідомчих кримінальних правопорушень, мають доступ до спеціалізованої нормативної інформації та спеціальних технічних засобів, що, в цілому, дозволяє швидко і ефективно проводити досудове розслідування. З можливою ліквідацією слідчих підрозділів Служби безпеки України, спецслужба втратить свій кадровий потенціал, який за декілька років компенсувати неможливо. Враховуючи пропозицію законопроекту 3196-д, який дозволяє оформити військову пенсію за наявності 20-ти років календарної вислуги, більшість слідчих-професіоналів з величезним практичним досвідом звільняться, щоб не ризикувати втратити право на пільгове пенсійне забезпечення взагалі. Як наслідок, фахівців, які мають досвід практичної (слідчої) роботи в Службі безпеки не залишиться, що може призвести до негативних наслідків роботи щодо забезпечення національної безпеки України.

Література:

1. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 27. Ст. 82. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
2. Судові та правоохоронні органи України / А.С. Симчук та ін. Мультимедійний навчальний посібник. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/info/lec6.html/.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст.88.
4. Маяков В.А. Діяльність слідчих підрозділів Служби безпеки України в сучасних умовах: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Харків, 17 жовтня 2014 р.). Вип. 6. Харків : Право, 264 с.
5. Офіційний сайт СБ України. Розділ: досудове розслідування. URL: <https://ssu.gov.ua/dosudove-rozsliduvannya>.
6. Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України : проект Закону від 26.10.2020 р. № 3196-д. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243.
7. Яковлев Р.М., Мулявка Д.Г. Реформування органів досудового розслідування в Україні : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2017. 196 с.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» : Указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008. *Офіційний вісник України*. 2008. № 27. Ст. 838.
9. Про внесення змін до законодавства України про адміністративні правопорушення, кримінального законодавства та кримінального процесуального законодавства щодо діяльності Служби безпеки України та розвідувальних органів : проект Закону від 17.11.2020 р. № 4392. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=70458.

10. Баганець О. В. Переваги та недоліки нового КПК. Пропозиції щодо внесення змін та доповнень до проекту нового Кримінального процесуального кодексу України. URL: http://yurincom.com/ua/legal_practice/services/kryminalne_pravo/perevahy_ta_nedoliky_novogo_kpk_propozytsii_shchodo_vnesennia_zmin_ta_dopovnen_do_proektu_novogo_kryminalnogo_protseualnogo_k_odeksu_ukrainy-publication.

References:

1. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy [On the Security Service of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 25.03.1992 r. № 2229-KhII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 1992. № 27. St. 82. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> [in Ukrainian].

2. Sudovi ta pravookhoronni orhany Ukrainy. [Judicial and law enforcement agencies of Ukraine]. A.S. Symchuk ta in. *Multymediinyi navchalnyi posibnyk*. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/info/lec6.html/ [in Ukrainian].

3. Kryminalnyi protseualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. St. 88 [in Ukrainian].

4. Maiakov V.A. (2014). *Diialnist slidchykh pidrozdiliv Sluzhby bezpeky Ukrainy v suchasnykh umovakh* [Activities of investigative units of the Security Service of Ukraine in modern conditions]: materialy postino diiuchoho naukovopraktychnoho seminaru – materials of the permanent scientific-practical seminar. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

5. Ofitsiinyi sait Sluzhby bezpeky Ukrainy. Rozdil: dosudove rozsliduvannya [pre-trial investigation]. URL: <https://ssu.gov.ua/dosudove-rozsliduvannya> [in Ukrainian].

6. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy» shchodo udoskonalennia orhanizatsiino-pravovykh zasad diialnosti Sluzhby bezpeky Ukrainy [About modification of the Law of Ukraine «About Security service of Ukraine» concerning improvement of organizational and legal bases of activity of Security service of Ukraine]: proekt Zakonu vid 26.10.2020 r. № 3196-d. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70243 [in Ukrainian].

7. Yakovliev R.M., Muliavka D.H. (2017). *Reformuvannya orhaniv dosudovoho rozsliduvannya v Ukraini* [Reforming pre-trial investigation bodies in Ukraine]. Irpin : Universytet DFS Ukrainy [in Ukrainian].

8. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 liutoho 2008 r. «Pro khid reformuvannya systemy kryminalnoi yustyttsii ta pravookhoronnykh orhaniv» [On the progress of reforming the criminal justice system and law enforcement agencies] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 08.04.2008 № 311/2008. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2008. № 27. St. 838 [in Ukrainian].

9. Pro vnesennia zmin do zakonodavstva Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia, kryminalnogo zakonodavstva ta kryminalnogo protseualnogo zakonodavstva shchodo diialnosti Sluzhby bezpeky Ukrainy ta rozvidualnykh orhaniv [On Amendments to the Legislation of Ukraine on Administrative Offenses, Criminal Legislation and Criminal Procedure Legislation on the Activities of the Security Service of Ukraine and Intelligence agencies]: proekt Zakonu vid 17.11.2020 r. № 4392. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=70458 [in Ukrainian].

10. Bahanets O. V. (2020). *Perevahy ta nedoliky novoho KPK. Propozytsii shchodo vnesennia zmin ta dopovnen do proektu novoho Kryminalnogo protseualnogo kodeksu Ukrainy* [Advantages and disadvantages of the new Criminal Procedure Code. Proposals for amendments to the draft of the new Criminal Procedure Code of Ukraine]. URL: http://yurincom.com/ua/legal_practice/services/kryminalne_pravo/perevahy_ta_nedoliky_novogo_kpk_propozytsii_shchodo_vnesennia_zmin_ta_dopovnen_do_proektu_novogo_kryminalnogo_protseualnogo_k_odeksu_ukrainy-publication [in Ukrainian].